

یادداشتی از محمد ناصری راد؛

مخمسه ای برای قهرمان

در این یادداشت به بررسی پرونده ی حقوقی آزاده مسیح زاده واصغر فرهادی پرداختیم.

به گزارش خبر، محمد ناصری راد منتقد سینما در یادداشت ارسالی با موضوع "مخمسه ای برای قهرمان" به پایگاه خبری گزارش خبر آورده است؛ درست بعد از گذشت چندین ماه که حواشی ساخت فیلم «قهرمان» اصغر فرهادی از روی مستند «دوسر برد، دو سر باخت» آزاده مسیح زاده در رسانه های ایران خاموش شده بود و البته رسانه های خارجی نظیر هالیوود ریپورتر، کم کم به این موضوع می پرداختند، حالا این پرونده به مرحله تازه ای رسیده و دادسرای فرهنگ و رسانه برای شکایت های دو طرف از یکدیگر قرار صادر کرده است. پس از داغ شدن این ماجرا تصمیم بر آن شد تا ماجرا از اول تا اکنون مورد بررسی و واکاوی قرار دهم. ماجرا برمیگردد به چند روز قبل از اکران فیلم سینمایی «قهرمان» در سال ۱۴۰۰ که زمزمه مسروقه بودن ایده ی این اثر در محافل هنری به گوش می رسید.

ماجرا از این قرار بود که یکی از شاگردان کارگاه اصغر فرهادی به نام آزاده مسیح زاده، که در موسسه کارنامه هنرآموز بود، مدعی میشود که این کارگردان ایده فیلم مستند او را سرقت کرده و فیلم سینمایی «قهرمان» چیزی نیست جز کپی اثر مستند «دو سر برد، دو سر باخت» که در سال ۹۵ ساخته است. همزمان با اکران این فیلم در تهران این شاگرد سابق فرهادی مدعی شد که استادش با اتریذیری جدی از فیلم مستندش، فیلم سینمایی قهرمان را ساخته است و در این مسیر نه تنها حق و حقوق مادی و معنوی او هیچ گاه تامین نشده بلکه شاهد برخوردهایی از گونه ای دیگر بوده است. همان روزها ادعاهای این مستندساز از یک طرف واکنش انجمن مستندسازان را موجب شد و از طرف دیگر واکنش وکیل اصغر فرهادی را. انجمن مستندسازان در بیانیه خود نوشت: فیلم مستند «دو سر برد، دو سر باخت» را که این روزها کارگرداش مدعی است، آخرین ساخته اصغر فرهادی با اثر پذیری جدی از مستندش ساخته شده در یوتیوب ببینید تا بزودی فضای آزادی برای گفتگو در این زمینه فراهم شود. داستان به همین جا ختم نشده و پس از آنکه چند روز قبل هالیوود ریپورتر از صدور منع تعقیب برای مستندی سخن به میان آورد که اصغر فرهادی را برای فیلم «قهرمان» متهم سرقت ادبی کرده بود، دیروز این مستندساز نیز از صدور قرار مجرمیت از سوی بازپرس پرونده و ارجاعی این پرونده به دادگاه خبر داد؛ موضوعی که با واکنش وکیل فرهادی همراه شد و او در بیانیه اعلام کرد دو شکایت از فرهادی از جمله درخواست این مستندساز برای دریافت منافع مالی «قهرمان» منع تعقیب خورده و شکایت سرقت ادبی نیز با توجه به آنکه بازپرس شکایت را به هیات کارشناسی نفرستاده و مستقیماً تشخیص داده، در این مسیر قرار گرفته و باید دادگاه درباره آن تصمیم بگیرد.

هالیوود ریپورتر با اشاره به صدور قرار منع تعقیب از سوی بازپرسی برای شکایت اصغر فرهادی از آزاده مسیح زاده که مدعی سرقت ادبی از مستندش برای فیلم «قهرمان» شده بود، گزارش داد: «دادگاه ایران آزاده مسیح زاده را در دعوی افترای اصغر فرهادی بی گناه دانست اما دادگاه تهران همچنان باید در مورد دعوی سرقت ادبی مسیح زاده علیه فرهادی رأی دهد که در آن آزاده مسیح زاده ادعا می کند اصغر فرهادی ایده ی درام برنده ی جشنواره کن یعنی فیلم قهرمان را از مستند او به سرقت برده است.

دادگاه ایران اکنون شکایت فرهادی برای افترا را رد کرده و گفته است که «شواهد کافی» برای اثبات ادعاهای کارگردان مبنی بر اینکه مسیح زاده عمداً با ادعاهای سرقت ادبی خود سعی در صدمه زدن به شهرت این کارگردان را داشته، وجود ندارد. فرهادی همچنان می تواند به این حکم اعتراض کند. اگر مسیح زاده مجرم شناخته می شد، مطابق قانون احتمالاً با مجازات تا دو سال زندان و همچنین ۷۴ ضربه ی شلاق مواجه می شد. دادگاه هنوز درباره ی دعوی ادعای سرقت ادبی مسیح زاده رأی نهایی نداده است و مشخص نیست که آیا تبرئه ی مسیح زاده بر دادخواست او علیه فرهادی تأثیر خواهد گذاشت یا خیر.

پرونده ی سرقت ادبی بر شباهت های بین طرح مستند دو سر برد، دو سر باخت و فیلم قهرمان تمرکز دارد. هم مستند و هم فیلم بلند، داستان مردی در مرخصی از زندان بدهکاران است که به طور تصادفی با یک کیف پول حاوی سکه های طلا برخورد می کند. اما وقتی سعی می کند آن ها را بازگرداند، همه چیز پیچیده می شود و این مرد در کانون یک کمپین رسانه ای قرار می گیرد که امیدوار است تصویرش را از خلافکار سابق به نیکوکار فداکار تبدیل کند. در سال ۲۰۱۴ در ایران مسیح زاده در کارگاه مستندسازی اصغر فرهادی درباره ی فیلم خود تحقیق کرد و آن را پروراند. اما از طرفی اصغر فرهادی به نوبه ی خود تمامی اتهامات را رد می کند و مدعی است که به طور مستقل در مورد داستان اصلی که مستند مسیح زاده بر اساس آن ساخته شده، تحقیق کرده است.

باید در نظر گرفت در صورتی که دادگاه، فرهادی را به جرم سرقت ادبی از مستند دو سر برد، دو سر باخت مجرم تشخیص دهد، او ممکن است مجبور شود «کلیه یا بخش عمده ای از درآمد حاصل از نمایش فیلم قهرمان چه در سینماها چه آنلاین» را به مسیح زاده بدهد. این فیلم که سال گذشته در جشنواره فیلم کن اکران شد و جایزه ی بزرگ هیئت داوران را از آن خود کرد، (به طور مشترک) حدود دو و نیم میلیون دلار از اکران بین المللی سینما کسب کرد، ناگفته نماند که فیلم سینمایی قهرمان به طور اختصاصی هم اکنون از سرویس اینترنتی آمازون پرایم پخش می شود.

مسیح زاده چندی قبل از طریق واتس آپ در ایران با هالیوود ریپورتر تماس گرفته و میگوید: «اصلاً خوشحال نیستم. فقط خیالم راحت شد. خوشحال نیستم چون برای آقای فرهادی به عنوان استاد احترام زیادی قائل بودم. گاهی اوقات، فکر می کنم از ابتدا نباید موضوع را علنی می کردم.» البته گزارش هالیوود ریپورتر دقیق نیست، چرا که بازپرس قاضی تحقیق را دادگاه اشتباه گرفته شده و یا تاکید شده اگر فرهادی در دادگاه محکوم شد ممکن است مجبور شود تمام درآمد این فیلم را به شاکی بدهد که چنین نیست و با توجه به اینکه حتی در صورت محکومیت فرهادی، او به سرقت ایده و داستان متهم خواهد شد و نه حتی فیلمنامه، دادگاه «جریمه مالی» محدود برای او در نظر خواهد گرفت و در بهترین حالت، دستمزد عرف یک فیلمنامه به شاکی تعلق می گیرد.

اما با این وجود آقای کاوه راد وکیل پایه یک دادگستری که وکالت آقای اصغر فرهادی را به عهده دارد در صفحه رسمی اینستاگرام خود در جواب بیانیه ی آزاده مسیح زاده، چنین نوشت:

به نام آفریدگار یکتا

در پی انتشار برخی اخبار در خصوص پرونده حقوقی فیلم «قهرمان»، چند نکته را جهت استحضار افکار عمومی به اطلاع می‌رسانم: به دنبال طرح سه شکایت علیه فیلم «قهرمان» با عنوان نقض حقوق مؤلف و ادعای سهم‌شدن در کلیه درآمدهای داخلی و خارجی فیلم از سوی خانم مسیح زاده و همچنین شکایت زندانی شیرازی با این ادعا که داستان فیلم قهرمان به حیثیت ایشان لطمه وارد کرده است، بازپرس محترم پرونده در قرار صادره مورخ ۲۳ اسفند سال ۱۴۰۰ شکایت خانم مسیح‌زاده در خصوص سهم‌شدن در درآمدهای فیلم و همچنین شکایت زندانی شیرازی را نپذیرفته و در این خصوص قرار منع تعقیب صادر و هر دو شکایت را رد کرده است.

در خصوص اتهام «نقض حقوق مؤلف»، همچنان که در لوایح دفاعیه و با ذکر مستندات و ارائه نظرات اساتید برجسته دانشگاه در حوزه حقوق مؤلف و نظر کارشناسی کانون کارگردانان در مورد این پرونده و نمونه‌های پرشمار مشابه داخلی و خارجی مطرح گردید، آن میزان از ابعاد زندگی زندانی شیرازی که در فیلم قهرمان با برداشتی آزاد مورد استفاده قرار گرفته، دارای وصف «افشاشدگی» بوده و به دلیل انتشار اخبار آن در رسانه‌های جمعی (به عنوان نمونه دو لینک خبر مربوط به این رخداد واقعی در پی‌نوشت این مطلب قرار داده شده که مربوط به دو سال قبل از ساخت مستند است.) در مالکیت عمومی (Public Domain) قرار داشته و هیچکس نمی‌تواند مدعی مالکیت آن باشد. اما علیرغم تأکید ماده ۱۵۵ قانون آیین دادرسی کیفری و رویه قضایی دادسرای فرهنگ و رسانه در پرونده‌های مشابه، که به جهت رسیدگی‌های فنی، دعاوی تخصصی حوزه فرهنگ و سینما به کارشناسان متخصص این حوزه ارجاع می‌گردد، بازپرس محترم، با تلقی سینما به عنوان موضوعی «عرفی» و نه تخصصی، پرونده را به کارشناسی ارجاع نداده و بدون جلب نظر کارشناسان حوزه سینما و حقوق مؤلف، راساً اقدام به صدور قرار نموده‌اند.

با توجه به آن که قرار صادره به منزله حکم نهایی دادگاه نیست و بخشی از روند رسیدگی محسوب و در ادامه‌ی فرآیند رسیدگی، پرونده ابتدا در دادگاه کیفری دو و سپس در دادگاه تجدیدنظر مورد رسیدگی مجدد قرار می‌گیرد، امید است در طول رسیدگی پرونده در مراحل بالاتر، با ارجاع موضوع به کارشناسی و جلب نظر تخصصی اساتید و خبرگان حوزه حقوق مؤلف، قرار موصوف نیز نقض گردد.

با احترام کاوه راد وکیل آقای اصغر فرهادی

لازم به ذکر است که قرار جلب به دادرسی تصمیمی است که مقام قضایی دادسرا (دادیار یا بازپرس) پس از اینکه نظر به مجرم بودن مرتکب، داشت اقدام به صدور قرار مجرمیت می‌نماید. پس از صدور قرار جلب به دادرسی یا همان قرار مجرمیت پرونده برای اتخاذ تصمیم و تعیین میزان مجازات به دادگاه کیفری دو فرستاده می‌شود. قانونگذار قانون آیین دادرسی کیفری در قانون جدید به جای قرار مجرمیت از واژه جلب به دادرسی استفاده نموده و این با دستور جلب و یا دستور بازداشت که منجر به دستگیری یا بازداشت مرتکب می‌شود متفاوت است و در واقع قرار جلب به دادرسی حکایت از نظر مثبت دادسرا و مرجع تحقیق به وقوع جرم دارد و نتیجه آن ادامه جریان پرونده و تشکیل جلسه محاکمه در دادگاه کیفری دو است.

مسیح زاده درباره ی این که چه مستندات و دلایلی مبنای صدور این قرار بوده گفت: ده ها ساعت فیلم، صدای ضبط شده، شهادت شهود و مطلعین، ده‌ها صفحه استدلال مبنی بر تناقضات اظهارات آقای فرهادی، وکیل و شهود ایشان با هم و با فیلم‌ها و صداها و نیز تغییر اظهارات هر کدام از افراد نامبرده با اظهارات قبلی‌شان در جریان دادرسی، و در نهایت بازبینی هر دو فیلم توسط بازپرس و علم و تشخیص ایشان از جمله مستندات و دلایلی بوده اند که مبنای صدور قرار دادسرا بوده است.

در تحلیل نهایی نتیجه صدور قرار جلب به دادرسی این است که متهم باید جهت رسیدگی به اتهام و دفاع ماهوی و تعیین میزان مجازات در دادگاه کیفری حاضر شود.

به نظر می‌رسد این پرونده مسیر طولانی حقوقی را در پیش دارد، چرا که بعید است طرفین به رای دادگاه بدوی نیز رضایت دهند و احتمالاً این دعوی حقوقی تا دادگاه تجدیدنظر نیز تداوم یابد و در این مسیر بعید نیست پرونده برای تکمیل دوباره به دادسرا بازگردد که اگر این اتفاقات رخ دهد، دعوی پیش‌رو چندان کوتاه نخواهد بود.

اما در پایان چند سوال اساسی بی جواب باقی می ماند که باید مطرح کنم:

۱) چرا در تیتراژ فیلم سینمایی قهرمان ساخته ی اصغر فرهادی از آزاده ی مسیح زاده و مستند دوسر برد، دو سر باخت نامی برده نشده است؟

۲) چرا اصغر فرهادی حاضر نشده در تیتراژ مستند دوسر برد دو سر باخت از او در تیتراژ این مستند نامی برده شود؟

۳) چرا از بین اعضای حاضر در ورک شاپی که در موسسه ی کارنامه زیر نظر اصغر فرهادی برگزار شده است، تنها از آزاده مسیح زاده امضا گرفته شده است؟

متأسفانه این دست اتفاقات چندان جدید نبوده و در فضای سینما بسیار شاهد این قضایا هستیم، تا آنجایی که برای شخص من هم این اتفاق رخ داد ولی به دلیل آنکه مدرک، شهود، ادله و حوصله ی کافی نداشتم از طرح شکایت صرف نظر کردم.

امیدوارم این پرونده در ایستگاه احقاق حق به پایان برسد.

در پایان باید اضافه کنم چندی پیش از آزاده مسیح زاده جویای احوال همان زندانی شدم که سوژه ی مستند دوسر برد دو سر باخت است و خانم مسیح زاده پاسخ داد: با کمال تأسف هنوز در زندان بسر می برد.